

УДК 371.011(091)

ШКОЛИ САМОРОЗВИТКУ ОСОБИСТОСТІ

Надія КАЛІНІЧЕНКО (Кіровоград)

Постановка проблеми. Школа в умовах сучасного соціуму утверджується як соціокультурний феномен суспільства на основі концепт гуманістичної філософії освіти: людина – освіта – соціум, де базовими компонентами в її реформуванні є гуманізація та демократизація.

Освітній процес у опорних школах розглядається в двомірному ракурсі: як соціальний інститут і як базовий заклад розвитку творчої особистості школяра. Актуальною потребою освітньої діяльності навчальних закладів стає інтеграція випускників у соціум на основі ключових компетентностей кожної особистості.

Мета даної статті – проаналізувати особливості організації шкільного життя опорних шкіл на основі впровадження гуманістичних ідей В.О.Сухомлинського.

Аналіз актуальних досліджень. Опорна школа, як зазначено в Положенні (наказ Міністерства освіти України №362 від 15 грудня 1986 року), – це школа, що має відповідну навчально-матеріальну базу, кваліфікований, творчо працюючий педагогічний колектив, який у комплексі вирішує завдання сучасної школи, добивається високої результативності у навчанні й вихованні учнів, користується авторитетом і визнанням учителів, педагогічної громадськості. Опорні школи з проблем вивчення і впровадження педагогічних ідей В.О.Сухомлинського мають змістовний педагогічний досвід, успішно апробований у процесі практичної навчально-виховної роботи.

На важливу роль педагогічного досвіду вказували К.Д.Ушинський, А.С.Макаренко, В.О.Сухомлинський. К.Д.Ушинський, зокрема, виділяє таке поняття як педагогічна досвідченість, під якою він розуміє факти виховання, пережиті вчителем. А.С. Макаренко розкрив діалектичну природу педагогічного досвіду, вказавши на важливість індукції і дедукції в ньому. На творчий підхід у використанні досвіду вказував В.О. Сухомлинський: «Досвід уявляється мені садом квітучих троянд. Ось нам треба пересадити цей квітучий кущ із саду на своє поле. Що для цього треба зробити? Насамперед вивчити ґрунт свого поля, додати те, чого в ньому не вистачає. Підготувати цей ґрунт, потім уже пересаджувати. Але як? Разом з ґрунтом, не оголюючи коренів» [5, с. 405].

Педагогічний досвід, на наш погляд, – це досвід, який забезпечує високу результативність

як на основі сумлінного виконання обов'язків, так і шляхом використання інновацій. Проблема педагогічного досвіду висвітлювалася в роботах Ю.К.Бабанського, Е.І.Монозона, М.М.Скаткіна, М.М.Поташника, а в Україні – у працях М.Д.Ярмаченка, О.Я.Савченко, В.І.Бондаря, М.Ю.Красовицького, Н.І.Клокар, М.С.Солодухи, Ю.Г.Новгородської [1; 2; 4].

Виклад основного матеріалу. Опорні школи комплексно досліджують проблему творчої трансформації педагогічних ідей В.О.Сухомлинського в життєдіяльність навчального закладу, обираючи один або кілька аспектів з його багатогранної педагогічної спадщини. Провідними є наступні: гуманізація навчально-виховного процесу; збереження і зміцнення здоров'я дітей; вдосконалення розумового виховання; піднесення якості й ефективності уроку; розвиток творчих здібностей і обдарованості дітей; формування азбуки моральної культури особистості; утвердження культури рідної мови; удосконалення естетичного (трудового, екологічного) виховання школярів; формування громадянина-патріота; зміцнення співдружності школи, сім'ї і громадськості; формування і збагачення педагогічної культури вчителя; піднесення якості внутрішньошкільного управління та ін. [3]. Продуктивно використовуються в опорних школах напрацювання В.О. Сухомлинського та колективу Павлівської школи щодо удосконалення навчально-виховного процесу згідно з державними вимогами. Теоретичне осмислення і практичну перевірку пройшли визначальні напрями удосконалення форм навчання, взаємозв'язків між умовами й результатами навчання.

Педагогічні колективи визначили для себе пріоритетними: активний характер розумової праці під час уроків, активізацію самостійної роботи, особливо під час закріплення нового матеріалу, скорочення часу на репродуктивну перевірку домашніх завдань, підсилення значущості практичної роботи для закріплення теоретичних знань, формування вмінь і навичок, повторення вивченого матеріалу як обов'язкової умови для сприйняття і засвоєння нових знань, забезпечення індивідуального підходу до учня, створення комфортного шкільного середовища. Окреслені завдання потребують постійного підвищення загальної і педагогічної культури вчителів, змістовної організації науково-

методичної роботи, оновлення матеріальної бази школи.

Формування нової світоглядної позиції педагогів – основа науково-методичної роботи спеціалізованої загальноосвітньої школи I-III ступенів № 7 Світловодської міської ради. Учителі залучаються до участі в роботі педагогічної та методичної ради, шкільних методичних об'єднань, творчих груп, творчих пар, семінарів, шкіл «Молодий спеціаліст», «Пошук», «Школи педагогічної майстерності», психологічного супроводу через консультування педагогів. Професійна майстерність учителів зростає завдяки участі у конкурсах «Учитель року», «Молодий учитель», науково-практичних конференціях, педагогічних читаннях; співпраці з видавничим домом «Шкільний світ», групою «Основа», участі у конкурсах «Панорама творчих уроків»; співробітництву з вищими навчальними закладами, підтримку авторських творчих проєктів, методичних розробок.

Науково-методична робота носить випереджувальний характер, спрямована на зростання педагогічної майстерності. Залучення учнів до творчої співпраці з учителями сприяє розвитку їхніх інтересів, здібностей, талантів. Особливу популярність серед учнів мають щорічний конкурс «Гордість школи», персональні виставки юних художників, підготовка концертів, фестивалів, мюзиклів.

Наслідуючи ідеї педагога-майстра, учителі прагнуть, щоб життя дітей було змістовним і цікавим. Традиційно в закладі проводяться творчі тижні, присвячені В.О.Сухомлинському. Складовими таких тижнів є: круглі столи, педагогічні читання, уроки мислення в природі, складання казок, тематичні виховні години за творами для дітей Василя Сухомлинського. У школі проводяться свята: Книги, Врожаю, Казки, Добрих справ, інсценізації, театралізовані дійства, презентації власних творів дітей. Захоплююче проходить виставка квітів «Шана вчителю-творцю».

Нечаївська загальноосвітня школа I-III ступенів імені Ю.І. Яновського Компаніївського району – опорна з вивчення і творчого впровадження педагогічної спадщини В.О.Сухомлинського в практику роботи. На базі школи вчителі підвищують фахову підготовку, обмінюються досвідом роботи, презентують і обговорюють розробки уроків, позакласних заходів, одержують консультації з питань вивчення, пропаганди і творчого впровадження педагогічних ідей В.О.Сухомлинського. Цей напрям – важливий стимул для вчителів школи у збагаченні змісту та форм навчально-виховного процесу, вдосконаленні творчої лабораторії вчителя.

У діяльності опорних шкіл творчо реалізується досвід Павлівської школи за життя

В.О.Сухомлинського з методики організації навчання в початковій школі, системному і цілісному підході до дитини: це психологічна підготовка дітей до роботи на уроці, розробка техніки читання, розвиток мислення і пам'яті через різноманітність видів праці – уроки біля джерел думки і слова.

Колектив Петрівської загальноосвітньої школи I ступеня Петрівської районної ради творчо реалізує педагогіку гуманізму, використовує в практичній діяльності праці, ідеї, досвід Сухомлинського, оскільки, наголошують педагоги, вони повною мірою відповідають потребам сучасної початкової школи, сприяють вирішенню складних завдань модернізації освіти. Педагоги розвивають навчальні можливості учнів, використовуючи технології особистісно орієнтованого навчання.

Творче переосмислення ідей павлівського Вчителя на основі власних здобутків дозволяє продуктивно поєднувати традиційні та інноваційні форми навчання: уроки мислення, уроки дослідження, уроки екскурсії, уроки імпровізації, проводяться бібліотечні уроки, уроки доброти та уроки спілкування з природою. У школі переважна більшість учнів мають високий і достатній рівень знань, активно беруть участь у конкурсах «Колосок», «Кенгуру», «Таланти багатодітної родини», гуртках, студіях, олімпіадах. Під час екскурсій відвідують театри, заповідники, зоопарки, знайомляться з історичними місцями та пам'ятниками. Колектив успішно реалізує поставлену мету – розвиток дитини як активної індивідуальності, соціально адаптованої до життя в сучасних умовах.

Батьківська школа Василя Сухомлинського забезпечувала висунення й дотримання єдиних вимог школи й батьків щодо навчання та виховання учнів, вирішення проблем життєдіяльності кожного учня і шкільного колективу. Започаткована система шкільно-сімейного виховання під керівництвом Василя Олександровича на основі прогнозованої перспективи розвитку збагачувалася змістом, формами, кількістю її активних учасників. Високий авторитет мав батьківський університет, де батьки і матері отримували цілеспрямовано, відповідно до віку своїх дітей, необхідні знання з педагогіки, психології, медицини. У роботі університету, крім директора і вчителів, брали участь медичні працівники, працівники правоохоронних органів. З батьками велася індивідуальна та консультативна робота. Учителі дослухалися порад Сухомлинського не ділити учнів на кращих і гірших, не «проробляти» батьків важких учнів, використовувати цікаві приклади з життя класу, сільської громади. Діти завжди радували батьків своїми успіхами у навчанні,

праці, творчості. Досвід «Батьківської школи» Сухомлинського повноцінно використовують педагогічні колективи опорних шкіл.

Напрямок роботи «Родинне виховання» – провідний у діяльності *Недогарського навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів – дошкільний навчальний заклад» Олександрійської районної ради*. В основі – творча реалізація педагогічних ідей Сухомлинського щодо організації родинного виховання в сучасній школі. Школа-родина – культурно-освітній центр села, де працює батьківська асоціація «Родинність», реалізується програма вивчення сім'ї, стали традицією уроки родинного виховання «Мій родовід», «Моя сім'я», «Народні свята в нашій сім'ї», реалізовано проект «Суспільно корисна та громадська діяльність», який включав практичні проекти: «Квітуча школа», «Музей рідної школи та села», «Комфорт у школі», «База для фізкультури і спорту». Школа у співпраці з родиною відкриває кожній дитині шлях до самовдосконалення, самореалізації, шлях до гармонії.

НВК «Бобринецька гімназія – загальноосвітня школа І-ІІІ ступенів №1» працює над проблемою «Формування ключових життєвих компетентностей особистості в умовах використання нових педагогічних технологій навчання і виховання на основі реалізації педагогічних ідей В.О.Сухомлинського». Першочерговими завданнями педагогічного колективу є:

- створення оптимальних умов для учасників навчально-виховного процесу, їх всебічного розвитку;
- формування освіченої, творчої, національно свідомої та соціально компетентної особистості;
- збереження і зміцнення морального, фізичного і психічного здоров'я учнів;
- реалізація концепцій національного і громадянського виховання;
- вивчення інтелектуальної сфери школярів та їх навчальних можливостей, дослідження психоемоційного стану кожного учня.

Досвід роботи педагогічного колективу школи занесений до картотеки передового педагогічного досвіду «Сто кращих шкіл Кіровоградщини». На високому рівні представлено позитивний імідж школи у рамках Громадської акції «Флагмани освіти і науки України». У школі впродовж багатьох років склалася система виховної роботи, яка діє на принципах гуманізму, демократії, єдності сім'ї і школи, спадкоємності поколінь, забезпечує здійснення національно-патріотичного

виховання, сприяє формуванню в учнів навичок самоосвіти, самоаналізу, спрямована на реалізацію виховної проблеми школи.

Широко впроваджуються в навчально-виховний процес ідеї народознавства, виховання в учнів поваги до батьків, жінки-матері, рідної мови, історії та культури народу, шанування національно-культурних та духовних цінностей України. Цьому також сприяє музейний комплекс, який включає в себе Музей Бойової слави, Пам'ятний знак учителям та учням шкіл міста, які загинули на фронтах у роки Великої Вітчизняної війни, Музей історії школи. При музейному комплексі створено раду Музею, лекторські групи, групу «Пошук».

Гуманізація шкільного життя на основі концепції філософії дитячого щастя Василя Сухомлинського є провідною в діяльності *Дорожиської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Вільшанської районної ради*. Організація методичної роботи над окресленою проблемою передбачає підбір методичної літератури для вчителів, створення картотеки «На допомогу педагогам і батькам»; винесення на розгляд педагогічних рад питань: «Творче впровадження ідей В.О.Сухомлинського з морально-етичного виховання учнів: досвід, проблеми, перспективи удосконалення», «Проблеми вдосконалення уроку в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського та практиці роботи школи», «Розвиток творчого потенціалу вчителя»; проведення психолого-педагогічних семінарів: «Врахування вікових та індивідуальних особливостей учнів у навчально-виховному процесі», «Самовдосконалення – шлях до продуктивного уроку» та інші; проведення педагогічних читань «Педагогічна діяльність Сухомлинського», «Азбука виховання за Сухомлинським», «Педагогічні погляди Сухомлинського», «Роль сім'ї у вихованні дитини»; організацію виставок «Крок до майстерності»; методичного рингу між методичними об'єднаннями «Творча майстерня вчителя. Використання педагогічних ідей Василя Сухомлинського»; випуск методичного бюлетеня «Ідеї Василя Сухомлинського в практиці роботи вчителів»; відкриті уроки та виховні заходи; педагогічний міст «Педагогіка В.О. Сухомлинського і сучасна школа».

Заслугує на увагу система методичної підготовки і проведення нетрадиційних педагогічних рад, які пробуджують у педагогів інтерес до творчої діяльності. Проведення таких педрад передбачає системну підготовчу роботу. Для цього наказом директора школи створюється творча група, яка вибирає форму проведення педради, складає алгоритм дій, розробляє пам'ятки учасникам, проводить анкетування вчителів та учнів, створює банк

методичної літератури. Це педради у формі проблемних та круглих столів, «банку ідей», тренінгу, трибуни вільних думок.

Одним із напрямків методичної роботи в Дорожинській загальноосвітній школі I-II ступенів є організація ряду заходів з молодими вчителями. Від того, як пройдуть його перші кроки в навчальному закладі, залежить якість та результативність навчально-виховного процесу в школі. Навчання молодих педагогів стимулює їх активність, спонукає конструювати, змагатись у творчій діяльності, знайомить із сучасними технологіями проведення уроку, особливостями моделювання позакласного заходу, формує бажання саморозвитку педагогічних здібностей, професійного росту.

Навчально-виховний комплекс «Розкішненська загальноосвітня школа I-II ступенів – дошкільний навчальний заклад» Голованівської районної ради працює над створенням освітнього середовища, де формується нова людина як творча особистість. У маленькому колективі, вважають вчителі, має бути своя неповторна аура, і найголовніше – повага до учнів, учителя, батьків. У школі учні не готуються до життя, а живуть, бо шкільне життя змістовне і цікаве. Педагогічний колектив виховну роботу будує через організацію колективних творчих справ у співпраці з учнями, батьками, громадськістю села. Така співпраця розпочинається ще з дитячого садка, задовго до того, як дитина має прийти до школи.

Протягом усього навчання дитини в школі батьки є учасниками навчально-виховного процесу. Інноваційний потенціал досвіду роботи школи полягає в тому, що в основу роботи покладено гуманістичну сутність дидактики Сухомлинського. При плануванні роботи з учнівським колективом головною є ідея особистісної спрямованості виховного процесу, де в центрі стоять не програми та заходи, а саме учень, його індивідуальні нахили та здібності. Невід'ємною умовою розвитку моральних якостей є становлення учнівського колективу. В ньому виникають міжособистісні стосунки, в яких формується внутрішній світ дітей. Тому велика увага приділяється вихованню учнів через життя класного колективу. В цьому допомагають родинні свята, родинні конкурси та ін. Учителі докладають зусиль, щоб виховати свідомого громадянина, який би любив рідну землю, переймався б її болями та проблемами, вмів долати складнощі життя в сучасному соціумі.

Вивчаючи досвід павлицького педагога з виховання дітей засобами природи, учителі початкових класів проводять уроки читання, природознавства, рідного краю у природі.

З часом виникла потреба створення «зеленого класу» для проведення уроків у

природі. Трудилися дружно і вчителі і учні, навіть дошкільнята допомагали. Виготовили саморобні, з природного матеріалу, столи, парти, посадили «клумбу здоров'я», де духмяно пахне м'ята, меліса, ромашка та інші лікарські рослини нашого краю. Заклали алею туй та алею ялинок. Кропітка праця увінчалась успіхом – «зелений клас» серед природи вийшов на славу. Вже традиційними стали екскурсії у природу в різні пори року, під час яких легше розкрити внутрішній світ дитини.

Незамінним порадиником вчителів з питань виховання стала книга «Як виховати справжню людину». Творчо її опрацювавши, учителі створили «Школу самовиховання» за В.О.Сухомлинським. Дороговказом роботи, епіграфом «Школи самовиховання» стали слова Василя Олександровича: «Найбільша перемога – це перемога над самим собою». Щорічно другого вересня шкільний колектив проводить день пам'яті Василя Олександровича під назвою «Квітка Сухомлинського». Школа фактично залишилась єдиним культурно-освітнім центром на селі. Всі шкільні свята вже традиційно стали загальносільськими, батьки на них – постійні, шановані гості.

У школі працює постійно діючий психолого-педагогічний семінар «Виховання дітей в родині». Саме тут є можливість поспілкуватися з проблеми виховання дітей в родині педагогів, вивчити аспекти виховання, розкрити Сухомлинським в «Листах до сина» та «Листах до дочки», відчуті мікроклімат в родині великого педагога, запозичити для себе благодатне зерно виховання дітей в атмосфері любові, свободи й відповідальності.

Понад сорока років *Марфівська загальноосвітня школа I-III ступенів* є опорною з питань вивчення та творчого впровадження педагогічної спадщини В.О. Сухомлинського на *Долиниціні*. За ці роки так багато зроблено – виховано понад п'ять тисяч випускників; надано пугівку в життя шістдесяті молодим педагогам; виховано у колективі спеціалістів вищої кваліфікаційної категорії, педагогів зі званням «Старший учитель» та «Відмінник освіти».

Шкільне подвір'я дбайливими руками вчителів, учнів, працівників перетворене на куточки педагогічної взаємодії: «Зелений клас», де проводяться уроки мислення під голубим небом, «Бузкова алея», що прикрашає вхід до школи, дендрарій, в якому зібрані рідкісні види рослин, «Конвалієва галявина», квітники, «Пеньок бажань», якому довіряють свої надії і мрії школярі. Навколо школи ростуть стрункі тополі та розкішний фруктовий сад, насаджені 40 років тому.

Навесні 2007 року закладено парк В.О. Сухомлинського з «Алеєю прощання з дитинством», створену випускниками.

Учителями-пенсіонерами Стеценко М.В., Мартинюк В.В., Маріною Є.Й. започатковано «Гаявину зустрічі поколінь». Молодими педагогами школи Нечипоренком Г.М., Шамченко В.П., Писаренко О.В., Кравчук О.М. посаджено «Гаявину мрій». А учні школи створили у парку справжні оази: гаявини «Казок», «Півонієвої кулі» та «Української орхідеї». На кожному уроці, під час виховних і позакласних заходів педагоги утворюють добротворче начало, гуманістичний підхід, радість від успіху кожного, любов і повагу до людської особистості, написані розумом і серцем для прийдешніх поколінь В.О. Сухомлинським.

Таке розмаїття засобів виховного впливу довкілля, взятих зі спадщини видатного педагога, додає творчих можливостей кожному члену колективу. Результативно працюють педагоги над проблемою: «Удосконалення уроку як основної форми навчально-виховного процесу». На основі педагогічних досліджень були вироблені рекомендації з кожного предмету щодо поєднання ідей В.О. Сухомлинського під час підготовки і проведення сучасного уроку

Школа активно співпрацює з громадськими організаціями. На базі закладу створена «Марфівська перлина», яка взяла участь у впровадженні енергозберігаючого проекту (ПРООН «Місцевий розвиток, орієнтований на громаду II») щодо заміни вікон на металопластикові у шкільному приміщенні. Члени організації змогли донести до громадськості важливість співпраці і взаємодопомоги в підтримці функціонування школи, що дало змогу замінити вікна, збільшити якість обігріву шкільного приміщення та згуртувало населення ідеєю підтримки школи як освітньо-культурного центру на селі.

Шкільний колектив співпрацює з Долинською школою мистецтв, де діти навчаються в гуртках, приймають участь в різноманітних конкурсних програмах; з бібліотекою села Марфівки, сільською радою, службою у справах сім'ї, молоді та спорту. Учителі школи діляться досвідом роботи на семінарах, конференціях, в пресі. Навчально-виховний процес у школі проходить у атмосфері співпраці, у комфортних умовах. Часто педагоги звертаються до уроків мислення серед природи, під час яких не лише засвоюється навчальний матеріал, а й відбувається психологічне розвантаження, краще усвідомлення учнями свого місця в довіллі, постійне вдосконалення і розширення світоглядних позицій. Виховання добром і через добро відбувається практично на всіх уроках.

Профільна старша школа відповідає суспільним запитам і створена за результатами соціологічних опитувань батьків, учнів, громадськості. Старшокласники віддали перевагу технологічному профілю. Це результат співпраці з Долинським міжшкільним навчально-виробничим комбінатом, де якісно готують випускників до оволодіння професіями водія й тракториста. Сільські діти успішно закінчують школу та із задоволенням отримують першу в житті професію, адже Сухомлинський наголошував на важливості трудового навчання та професійного спрямування учнів саме в шкільні роки. Колектив вважає свою рідну школу школою радості, бо тут вміють радіти успіхам, поважати один одного, вивчати свою історію та творити історію сьогодення [6].

Висновки. Кожна з опорних шкіл розвивається, творчо використовуючи педагогічні ідеї та педагогічну спадщину учителя-новатора В.О. Сухомлинського, дбає про комфортне шкільне середовище, яке сприяє вирішенню важливих проблем розвитку особистості вчителя і учня, формує громадянську позицію, почуття відповідальності за реалізацію власного життєвого проекту та причетність до вирішення проблем своєї малої батьківщини й України. Навчальні заклади як Школи саморозвитку особистості, території творчості, щасливого буття кожної дитини щедро ділиться своїми здобутками, перспективами розвитку. Від відкритого спілкування ми зростаємо професійно і духовно.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Новгородська Ю.Г. Розвиток ідей В.О. Сухомлинського з формування творчої особистості школяра в педагогічній теорії та практиці сучасної школи: Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Юлія Григорівна Новгородська; наук. кер. Коваленко Є.І.; Ніжин. держ. пед. ун-т ім. Миколи Гоголя. – Київ: [Б. в.], 2004. – 283 с. – Бібліогр.: С. 205-249.
2. Освітня система сільського району: проблеми та перспективи розвитку / уклад.: Н.І. Клокар, М.С. Солодуха – К.: АПН України, б. р.
3. Постельняк А.І. Опорна школа [Методичний посібник] / А.І. Постельняк. – Кіровоград: Видавництво обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені Василя Сухомлинського. – 2009. – С. 118.
4. Савченко О.Я. Внесок В.О. Сухомлинського в теорію розвиваючого навчання / О.Я. Савченко // Європейська педагогіка і В.О. Сухомлинський як сучасний педагог-гуманіст. – К., 1993. – С. 23-27.
5. Сухомлинський В.О. Розмова з молодим директором школи / В.О. Сухомлинський // Вибрані твори в 5-ти т. Т.4. К., Радянська школа, 1976. – 640 с.
6. Банк педагогічного досвіду опорних шкіл КОППО імені Василя Сухомлинського / Банк педагогічного досвіду КОППО. – 2012. – 300 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Калініченко Надія Андріївна – професор, доктор педагогічних наук, професор кафедри біології Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, Заслужений учитель України.

Коло наукових інтересів: організація навчально-виховного процесу в сучасній школі; педагогіка вищої школи; вивчення педагогічної спадщини педагогів-гуманістів В.О. Сухомлинського, І.Г. Ткаченка, О.А. Захаренка.

УДК 371.124

ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНА МАЙСТЕРНІСТЬ ВИКЛАДАЧА

Валерій РАДУЛ (Кіровоград)

Лише у студентів педагогічних навчальних закладів та вищих навчальних закладів, які здійснюють підготовку педагогічних кадрів та вчителів спостерігається значна кореляційна залежність між рівнем соціальної зрілості і педагогічної майстерності особистості. У школярів, які обрали професію вчителя, і курсантів військових училищ ця залежність не спостерігається. Отже, соціальна зрілість майбутнього педагога містить у своїй структурі й зміст педагогічної майстерності. Відповідно особистість студента — майбутнього педагога відрізняється від особистості студентів інших видів навчальних закладів. У нашому дослідженні аналіз розвитку соціальної зрілості студентів у громадській діяльності доповнювався даними педагогічної майстерності, які подано за допомогою таблиці 1.

Майбутній педагог, який володіє елементами педагогічної майстерності, розглядає зміст навчання не лише в знаннях, а в здатності переносити ці знання в особистісну площину розвитку, у бачення їх доцільного змісту. За мету виховання він бере завдання щодо формування особистісної позиції на основі системи переконань, які не повинні зводитися тільки до певної суми знань. Тобто основним у навчанні є не конкретні навички або знання, а розвиток особистісних сил, які задіяні в процесі навчання.

Дослідно-експериментальні дані частотних розподілів педагогічної майстерності майбутнього педагога свідчать про те, що ті студенти, які беруть активну участь у громадській діяльності, характеризуються числовим проміжком 4,0 - 4,5 (за запропонованою 5-ти бальною шкалою оцінювання). Ті, хто не бере участі у відповідній діяльності, - 3,5 - 4,0. Це підтверджує існування різниці в ступені виявлення педагогічної майстерності двох вибірових сукупностей респондентів.

Така різниця існує внаслідок того, що педагогічна майстерність майбутнього викладача має тісний взаємозв'язок із його

соціальною зрілістю. Цей взаємозв'язок виявляється в тому, що від рівня соціальної зрілості залежить рівень педмайстерності майбутнього викладача. Нами встановлено, що ті студенти, які беруть участь у громадській діяльності, мають вищий рівень соціальної зрілості в порівнянні з тими, хто такого навантаження не виконує. Отже, студенти-активісти мають і вищий рівень "виявлення" педагогічної майстерності порівняно зі своїми колегами. Набутий соціальний досвід у процесі громадської діяльності є необхідною основою вироблення і формування елементів педагогічної майстерності майбутнього педагога. Між двома вибіровими сукупностями студентів спостерігається суттєва різниця. Дані рангового аналізу відповідних груп студентів подано за допомогою таблиці 2.

Таблиця 1

**Частотний розподіл студентів з
вказаними інтервалами
індексу педагогічної майстерності "М",
станом на лютий 2014 р.**

Студенти, які беруть участь у громадській діяльності (Н- 45 осіб)

-	-	1	1	18	20	5
---	---	---	---	----	----	---

Студенти, які не беруть участь у громадській діяльності (Н-45 осіб)

-	-	1	7	15	16	6
---	---	---	---	----	----	---

Шкала інтерва- 1,0 1,5 2,0 2,5 3,0 3,5 4,0 4,5 5,0
лів "М"

Педагогічна майстерність формується інтенсивніше у студентів, які беруть участь у громадській діяльності. Вона пов'язана із формуванням соціальної зрілості і отже, в громадській діяльності ефективно формується через зміст соціальної активності. На першому ранговому місці у студентів, які залучені до громадської діяльності розміщений індикатор